

PSYOPS, LEGITIMITATE ȘI CULTURĂ POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

Ioana LEUCEA

Miruna POPESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

Dezbaterile actuale legate de războaiele hibride gravitează în jurul identificării și delimitării componentelor specifice hard power de ingredientele de intervenție care țin de soft power. Cu toate acestea, partea dificilă pare a fi înțelegerea obiectivelor politice preconizate de actorii politici și relaționarea lor cu metodele folosite pentru atingerea respectivelor obiective. Se poate spune că războaiele hibride sunt precum niște ecuații cu multe necunoscute, în consecință, dificil nu doar de soluționat, ci și de localizat în timp, ca moment de începere.

În articolul de față, ne propunem să analizăm relația dintre legitimitate, cultură politică internațională și operații psihologice și să demonstrăm că strategiile retorice folosite în diverse contexte legitimează, de fapt, discursurile care vizează dezarmarea morală a adversarilor, prin prezentarea cererilor sau a obiectivelor acestora ca fiind neadecvate, incorecte sau injuste, determinându-i, astfel, să abandoneze lupta.

Cuvinte-cheie: legitimitate, PSYOPS, strategii retorice, cultură politică, război hibrid.

INTRODUCERE

În articolul de față, dorim să evidențiem relația existentă în cadrul PSYOPS, cu precădere între strategiile retorice utilizate în astfel de operațiuni, legitimitate și cultura politică internațională, obiectivul fiind de a arăta că mesajele utilizate de diverși actori în încercarea de a-și atinge obiectivele politico-militare prin desfășurarea unor operațiuni psihologice sunt compuse în așa fel încât să se subscrie normelor deja acceptate ca reprezentând un comportament adecvat pe scena internațională. Având în vedere faptul că operațiunile psihologice sunt, în fond, campanii de comunicare ce au ca public, în primul rând, adversarul și, secundar, publicul general, am plecat de la asumția că, pentru atingerea unor obiective militare, este esențială justificarea acestora, adică „*războiul trebuie să fie drept*” atât în ochii combatanților, cât și pentru opinia publică. Astfel, în funcție de contextul „*istoric*” al momentului, patternul strategiilor retorice utilizate va reflecta cultura politică internațională proprie contextului acțiunilor analizate, înțeleasă în sensul existenței unor credințe larg împărtășite cu privire la acțiunile corecte, legitime.

Luând în considerare faptul că formațiunile militare PSYOPS desfășoară o gamă largă de activități din spectrul politic, militar, economic sau ideologic prin dezvoltarea, crearea și diseminarea de informații credibile destinate unui public extern cu scopul susținerii tactice a obiectivelor strategice de securitate națională, suntem de părere că este important să fie identificate principalele teme care se regăsesc în tabloul culturii politice internaționale, principiile care întemeiază sistemul internațional, precum și dilemele persistente regăsite, spre exemplu, în disciplina academică a teoriei relațiilor internaționale sau a istoriei relațiilor internaționale.

Din perspectivă istorică, retorica utilizată în strategiile de legitimare se circumscrie în jurul a două teme: *apărarea interesului național* și *apărarea bunurilor comune ale societății internaționale*,

Mesajele utilizate de diverși actori în încercarea de a-și atinge obiectivele politico-militare prin desfășurarea unor operațiuni psihologice sunt compuse în așa fel încât să se subscrie normelor deja acceptate ca reprezentând un comportament adecvat pe scena internațională.

Evoluția culturii politice internaționale poate fi percepută inclusiv drept o luptă de transcendere a logicii politicii de putere, a dilemei securității sau a gândirii în termenii balanței de putere către o integrare supranațională și spre realizarea unei condiții internaționale similare unui „stat de drept” (trecerea de la dreptul forței la forța dreptului).

care pot varia de la securitatea comună, înțeleasă drept indivizibilă, până la drepturile omului, spre exemplu. Dreptul internațional a avut o evoluție, încă de la începuturile sale, dinspre privilegierea intereselor statelor către accentuarea intereselor oamenilor/individilor; în mod similar, conceptul securității naționale a evoluat către o hermeneutică a acestuia, în contextul recente paradigme a securității umane.

Evoluția culturii politice internaționale poate fi percepută inclusiv drept o luptă de transcendere a logicii politicii de putere, a dilemei securității sau a gândirii în termenii balanței de putere către o integrare supranațională și spre realizarea unei condiții internaționale similare unui „stat de drept” (trecerea de la dreptul forței la forța dreptului). Acest lucru implică faptul că, încă din momentul semnării Tratatului de la Westfalia, societatea internațională a încercat să reintroducă „moralitatea” în sfera politicilor externe, o tendință reflectată, de pildă, în relativ noile preocupări de dezvoltare a dreptului internațional umanitar, condamnarea crimelor de război, înființarea curților penale internaționale, intervențiile umanitare, R2P (responsabilitatea de a proteja) etc. Aceste elemente par a arăta că vorbele atât de cunoscute ale lui Niccolò Machiavelli, de tipul *scopul scuză mijloacele sau politica nu are legătură cu morala*, nu au putut fi acceptate din cauza notei de cinism care răzbate din acestea.

Prin urmare, așa cum unii specialiști în relații internaționale susțin, fiecare actor încearcă să-și prezinte acțiunile ca fiind corecte, legale, morale și sugerează că o metodă utilă de a înțelege interesele este prin revelarea argumentelor sau a retoricii folosite cu scopul legitimării acelor interese sau obiective. Procesul-cheie implicat este cel de prezentare a anumitor acțiuni drept acceptabile, în timp ce acțiunile adversarului sunt înfățișate ca fiind inacceptabile în corelație cu normele care compun cultura politică internațională, într-un anumit moment.

În ceea ce urmează, vom discuta, pe de o parte, despre cele două concepte utilizate, *legitimitatea și cultura politică internațională*, așa cum sunt ele reflectate în lucrările unor cercetători ai relațiilor internaționale, iar pe de altă parte, vom analiza câteva elemente ale strategiei retorice utilizate de Rusia în războiul hibrid purtat împotriva Ucrainei și de către China în discursurile de politică externă, în conexiune cu principiile centrale ce stau la baza sistemului internațional.

LEGITIMITATE ȘI CULTURĂ POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

Ceea ce dorim să surprindem în acest capitol pornește de la ideea promovată de Neta Crawford în lucrarea intitulată „*Argument and Change in World Politics. Ethics, Decolonization and Humanitarian Interventions*”, căreia îi adăugăm o completare a ideilor prezentate într-o lucrare anterioară¹, și anume importanța argumentului etic pentru succesul operațiunilor psihologice. Autoarea ilustrează, în cartea menționată, rolul argumentului politic atât în păstrarea ordinii internaționale, cât și în schimbarea modelelor de relaționare internațională sau în modificarea practicilor sociale. Argumentele politice, persuasiunea și rațiunile practice constituie procese fundamentale în interiorul și în relațiile dintre state. Credințele și cultura reprezintă conținutul și contextul argumentului politic, fără de care actorii nu pot înțelege argumentele celorlalți și, de asemenea, nu pot avea succes în argumentare.

Având în vedere importanța centrală a procesului de argumentare și de raționalizare în politica globală, se poate gândi prescriptiv în utilizarea procesului argumentativ etic pentru reformarea politicii internaționale². Autoarea explică sfârșitul colonialismului în termenii delegitimării acestei organizări politice, și anume prin prisma ideii potrivit căreia ocuparea militară a unei țări împotriva dorinței poporului acelei țări este un act condamnat la nivel internațional. În câteva cazuri întâmplare spre sfârșitul secolului XX, când anumite state au încercat să anexeze teritorii, precum Indonezia, în 1975, când a invadat Timorul de Est, acțiunile acestora au fost contestate nu doar de către populația colonizată, ci și de opinia publică internațională. În cazul încercării Irakului de a anexa Kuweitul, în 1990, de exemplu, comunitatea internațională, sub autorizarea ONU, a intervenit pentru a anula cucerirea irakiană. Colonizatorii erau, pe vremuri, mândri și îndreptățiți în acțiunile lor, însă, la ora actuală, percepția s-a schimbat cu 180 de grade³.

Importanța legitimității acțiunii actorilor pe scena internațională este, în general, evocată în abordarea constructivistă a relațiilor

Argumentele politice, persuasiunea și rațiunile practice constituie procese fundamentale în interiorul și în relațiile dintre state. Credințele și cultura reprezintă conținutul și contextul argumentului politic, fără de care actorii nu pot înțelege argumentele celorlalți și, de asemenea, nu pot avea succes în argumentare.

¹ Neta Crawford, *Argument and Change in World Politics. Ethics, Decolonization and Humanitarian Interventions*, Cambridge University Press, 2004; Ioana Leucea, *Constructivism și securitate umană*, Institutul European, Iași, 2012, pp. 40-44.

² *Ibidem*, p. 2.

³ *Ibidem*, p. 3.

Mlada Bukovanski definește cultura sistemului internațional drept un set de propoziții implicite sau explicite, împărtășite de actorii majori ai sistemului cu privire la natura autorității politice legitime, identitatea statală și puterea politică, precum și cu privire la normele și regulile derivate din aceste propoziții care prevalează în relațiile interstatale din sistem.

internaționale. Mlada Bukovansky analizează, în lucrarea *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture*, transformarea majoră care a avut loc atât în politica internă, cât și în politica internațională prin procesul de delegitimare a suveranității monarhice și de legitimarea suveranității naționale. Autoarea face o analiză asupra transformării legitimității politice și a modului în care aceasta a afectat ordinea internațională. Cel mai bun mod de a explica transformarea și consecințele acesteia este de a analiza jocul complex între discursul elitelor cu privire la legitimitatea politică și lupta strategică pentru putere în interiorul statelor și între state. De asemenea, autoarea demonstrează modul în care cultura, puterea și interesele contează în schimbarea internațională, arătând importanța a două concepte adesea greșit înțelese și neglijate în relațiile internaționale: *cultura politică* și *legitimitatea*. Legitimitatea politică este conceptualizată și contestată prin intermediul culturii politice. Având în vedere faptul că legitimitatea are atât o dimensiune internă, cât și una internațională, sistemul internațional se poate spune că are cultură distinctă, o cultură politică sistemică.

Mlada Bukovanski definește cultura sistemului internațional drept un set de propoziții implicite sau explicite, împărtășite de actorii majori ai sistemului cu privire la natura autorității politice legitime, identitatea statală și puterea politică, precum și cu privire la normele și regulile derivate din aceste propoziții care prevalează în relațiile interstatale din sistem. Cu alte cuvinte, termenul de *cultură* trebuie înțeles ca referindu-se la cunoașterea împărtășită a regulilor și a normelor care au rol constitutiv în structurarea sistemului internațional. Aceste reguli și norme sunt fundamentate în concepțiile împărtășite cu privire la legitimitatea politică, aceasta fiind o componentă critică a puterii politice, întrucât un guvern perceput drept ilegal de către propriii cetățeni va avea dificultăți în alocarea resurselor într-o competiție internațională⁴.

Guvernele democratice se legitimează prin consimțământul celor guvernați și conceptualizează comunitatea politică printr-un număr de persoane care formulează legi și se autoguvernează prin reprezentanți. Voința poporului – oricât de nebulos ar fi definită – și-a început

⁴ M. Bukovansky, *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture*, New York, Princeton University Press, 2002, pp. 1-5.

ascensiunea de la jumătatea secolului al XVIII-lea spre a fi considerată sursa ultimă a autorității legitime⁵.

În privința legitimității, Ian Clark este de părere că aceasta reprezintă un concept central pentru disciplina academică a relațiilor internaționale și o caracteristică aparte a practicii relațiilor internaționale⁶. Legitimitatea are un rol major în configurarea relațiilor internaționale. Actorii societății internaționale sunt implicați permanent în strategii de legitimare cu scopul de a prezenta anumite activități sau acțiuni ca fiind corecte. Ian Clark este interesat de studierea practicilor de legitimare regăsite la nivel internațional în anumite perioade istorice. Preocuparea acestui autor se axează pe modul în care noțiunile legitimității au fost prezentate, dezbătute și aplicate în contextul unor evenimente particulare din istoria mondială și cum aceste practici ar putea evolua în societatea internațională contemporană. Acesta identifică trei domenii în interacțiune: *principiile-cheie de legitimare ale societății internaționale, practicile de legitimare și strategiile de legitimare ale actorilor*. Locul în care legitimitatea și legitimarea se suprapun este sfera politică, spațiul de întâlnire a normelor, distribuției puterii și de căutare a consensului. Cercetătorul apreciază că noțiunea consensului este crucială, însă deosebit de problematică, pentru că ridică semne de întrebare cu privire la legătura dintre legitimitate și consens. Nu este foarte clar de ce anumite idei obțin consensul. O explicație ar fi că acestea sunt inerent persuasive și că statele sunt convinse că este de dorit să subscrie; o alta este că practica legitimității se susține pornind de la un număr de alte norme, precum cele legale, morale și constituționale⁷; o altă explicație pentru care anumite idei obțin consensul are mai puțin de-a face cu aspectele normative, deși rămân prezente în lupta pentru legitimare, dar sunt produse ca parte a unui proces al calculelor politice și al contingențelor, ca rezultat al negocierilor și al presiunilor diplomatice în care diferențele de putere, atât materiale, cât și ideologice, își spun cuvântul. Astfel, concepțiile dominante privind legitimitatea, în special cele exprimate la sfârșitul marilor războaie, tind să reflecte viziunea celor victorioși, ceea ce arată existența unei relații importante

Legitimitatea are un rol major în configurarea relațiilor internaționale. Actorii societății internaționale sunt implicați permanent în strategii de legitimare cu scopul de a prezenta anumite activități sau acțiuni ca fiind corecte.

⁵ *Ibidem*, p. 3.

⁶ I. Clark, *Legitimacy in International Society*, Oxford University Press, 2007, p. 34.

⁷ Ioana Leucea, *op. cit.*, p. 21.

Henry Kissinger era de părere că o ordine a cărei structură este acceptată de toate marile puteri este legitimă. De asemenea, Raymond Aron a atras atenția asupra relației dintre stabilitate și legitimitate, considerând că un sistem omogen este unul legitim.

Între putere și legitimitate. Din perspectivă critică, se poate afirma că ceea ce este adevărat sau drept depinde de jocul puterii și al dominației. Între principiile de legitimare, pe de o parte, și strategiile de legitimare, pe de altă parte, se găsește practica legitimării prin intermediul căreia aceste norme sunt interpretate, dezvoltate, reconciliate, transcrise și mediate consensual⁸.

Un alt teoretician al legitimității internaționale consideră că obiectul-cheie al istoriei acestei problematice este noțiunea de *scop moral* sau de *ordine constituțională* a statului⁹. Scriitorii contemporani au tendința de a urmări această logică prefigurând o stabilitate sporită unui sistem de putere legitim. Tema centrală este că o astfel de stabilitate derivă dintr-o ordine care nu este coercitivă¹⁰, iar o ordine legitimă diferă de una obținută prin forță tocmai prin rezultatul stabilității. Esența acestui argument, preluat din domeniul științelor politice, a fost importată în domeniul relațiilor internaționale și de către Henry Kissinger, care aprecia că stabilitatea sistemului post-napoleonian a rezultat din aprecierea acestuia, la nivel general, ca fiind legitim. Kissinger era de părere că o ordine a cărei structură este acceptată de toate marile puteri este legitimă¹¹. Accentul cade pe existența consensului, o ordine trebuind să nu pară opresivă sau inacceptabilă unui mare actor, pentru că atunci actorul va adopta o politică revoluționară.

De asemenea, Raymond Aron a atras atenția asupra relației dintre stabilitate și legitimitate, considerând că un sistem omogen este unul legitim. Autorul apreciază că sistemul statal european a rămas esențialmente omogen până la Primul Război Mondial, dar această calitate a fost pierdută odată cu Revoluția Rusă din 1917. Autorul caracterizează această situație prin heterogenitatea principiului legitimității și a ajuns la concluzia că un sistem omogen conferă o mai mare stabilitate¹².

⁸ *Ibidem*.

⁹ C. Reus-Smith, *The Moral Purpose of the State. Culture, Social Identity, and Institutional Rationality in International Relations*, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1999, p. 35.

¹⁰ M. Barnett, *Bringing in the New World Order: Liberalism, Legitimacy, and the United Nations*, în *World Politics*, 49 (4), 1997, p. 548.

¹¹ H. Kissinger, *A World Restored*, Londra, 1977, apud. I. Clark, *op. cit.*, p. 16; Ioana Leucea, *op. cit.*, p. 23.

¹² R. Aron, *Peace and War: A Theory of International Relations*, New York, 1966; Ioana Leucea, *op. cit.*, p. 36.

Mai recent, Osiander argumentează că stabilitatea nu derivă dintr-un echilibru material al puterii, ci din gradul de congruență între asumptiile principale pe baza cărora este construit sistemul și, în mod particular, pe azeziunea la o agendă consensuală¹³.

Printre autorii reprezentativi care abordează problema legitimității în relațiile internaționale îi menționăm pe Ian Hurd, care apreciază că legitimitatea determină relația dintre actor și instituție¹⁴. În cazurile în care legitimitatea, ca fenomen psihologic bazat pe internalizare, este o calitate care există în mintea indivizilor, atunci validitatea este o calitate a unui sistem care există atunci când așteptările generale coincid. Într-un sistem social validat de către oameni, cei care nu cred nu pot, pur și simplu, ignora regulile și instituțiile pe care le percep ca ilegitime. Faptul că mulți alții cred în legitimitatea acestora înseamnă că acele persoane care nu cred trebuie să ia în considerare acest lucru atunci când estimează efectele anumitor acțiuni. Prin urmare, deși validitatea derivă din psihologia membrilor societății, aceasta este văzută de către ceilalți actori ca element obiectiv a structurii sistemului¹⁵.

Stacie Goddard tratează chestiunea politicilor de legitimitate în relație cu disputele teritoriale, teritoriile fiind percepute, în general, de actori drept indivizibile, și are în atenție retoricile politice radicale care au promovat ideea indivizibilității¹⁶. Negociind teritoriile, politicienii utilizează o anumită argumentație și au în vedere audiența din interior, ajungându-se la pretenții incompatibile, astfel teritoriile sunt construite drept „indivizibile”. Semnificația Ierusalimului ca teritoriu indivizibil cu greu poate fi subestimată, fiind un exemplu tipic de conflict persistent și care subminează posibilitatea creării unei păci durabile, israelienii insistând că un Ierusalim unit va fi capitala eternă a statului Israel¹⁷. În Asia de Est, chestiunea Taiwanului este un alt exemplu de teritoriu indivizibil. Problema majoră constă în costurile „severe” pe care aceste teritorii indivizibile le presupun. Alt exemplu este cel al Kashmirului,

*Stacie Goddard
tratează
chestiunea
politicilor de
legitimare
în relație cu
disputele
teritoriale,
teritoriile fiind
percepute, în
general, de
actori, drept
indivizibile.*

¹³ A. Osiander, *The States System of Europe 1640-1990: Peacemaking and the Condition of International Stability*, Oxford University Press, 1994, pp. 5-10; Ioana Leucea, *op. cit.*, p. 43.

¹⁴ I. Hurd, *After Anarchy: Legitimacy and Power in the United Nations Security Council*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2007, p. 44.

¹⁵ *Ibidem*, p. 46.

¹⁶ S. Goddard, *Indivisible Territory and the Politics of Legitimacy: Jerusalem and Northern Ireland*, Cambridge University Press, 2010, p. 25.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 1-2.

Strategiile de legitimize utilizate sunt cele care le pot conferi avantaje în comparație cu pretențiile oponentului.

pretențiile asupra acestui teritoriu par ireconciliabile, unii considerând acest loc unul dintre cele mai periculoase din lume.

Ceea ce autoarea demonstrează este că „*indivizibilitatea*” teritoriilor a determinat eșecul negocierilor. Indivizibilitatea este percepută drept naturală, un rezultat inevitabil al identităților care se ciocnesc și al atașamentului dezvoltat față de pământ. Însă, atrage atenția asupra faptului că, în alte perioade istorice, teritoriile erau percepute ca fiind „*divizibile*”¹⁸. Prin urmare, caracterul indivizibil al teritoriului este construit de o cultură politică internațională și se întrebă în ce condiții actorii sunt inabili să negocieze compensații sau să apeleze la alte mecanisme de negociere. Argumentul central al autoarei este că teritoriul indivizibil este un construct social¹⁹ și, prin urmare, indivizibilitatea nu este inevitabilă sau inerentă teritorialității. Când negociază teritoriile, politicienii se angajează într-un proces de legitimize, susținând de ce pretențiile anumitei părți sunt justificate. Strategiile de legitimize utilizate sunt cele care le pot conferi avantaje în comparație cu pretențiile oponentului. În majoritatea cazurilor, politicienii nu încearcă să instige la violențe, la un conflict incontrollabil, ci ei doar utilizează strategii retorice care îi ajută să le promoveze interesele politice. Strategiile de legitimize pot orienta actorii spre o capcană, conferindu-le o poziție de negociere din care să nu fie în stare să admită legitimitatea cerințelor oponentului. Când acest lucru se întâmplă, actorii vin la negociere având pretenții incompatibile, construind teritoriul drept indivizibil, iar soluțiile adesea pot fi tragice. În funcție de modul în care actorii aleg să-și legitimizeze interesele, se poate crea sau distruge posibilitatea medierii conflictului teritorial.

Așa cum arată Stacie Goddard, teritoriul nu este singurul element indivizibil. Războiul de Treizeci de Ani a fost purtat ca urmare a indivizibilității religiei; nici protestanții, nici catolicii nu voiau să abandoneze pretențiile la autoritatea religioasă, chiar distrugând șansa ajungerii la un compromis. Teritoriul este un obiect interesant de studiu, întrucât negociabilitatea acestuia variază în timp și în spațiu. Actorii sunt mai predispuși la a negocia anumite teritorii și nu altele, chiar teritorii comparabile din punct de vedere economic²⁰.

¹⁸ *Ibidem*, p. 3.

¹⁹ *Ibidem*, p. 5.

²⁰ *Ibidem*, p. 4.

2. PSYOPS, STRATEGII RETORICE ȘI RĂZBOI HIBRID

Înțelegând războiul în termenii utilizării forței, a *hard power*, pentru realizarea unor obiective politice, războiul hibrid presupune utilizarea unor mijloace *soft* pentru obținerea obiectivelor vizate. În cazul operațiunilor psihologice, având în vedere importanța strategiilor de legitimare discutate aici, putem asuma că, în centrul operațiunilor psihologice, regăsim campaniile de comunicare care vizează transmiterea unor mesaje care să „legitimeze” și să „normalizeze” realizarea obiectivelor politice vizate. Dacă avem în vedere războiul hibrid desfășurat de Rusia în recenta anexare a Crimeei, din perspectiva operațiunilor psihologice, o importanță deosebită a avut-o legitimarea anexării peninsulei prin organizarea „democratică” a referendumului prin care populația din peninsulă să-și poată exprima liber opțiunea alipirii la Rusia, reprezentând exact strategia de argumentare etică a schimbării.

În acest război hibrid, Rusia, speculând contradicțiile inerente ale dreptului internațional, care legitimează, totodată, dreptul statelor la apărarea integrității teritoriale, un principiu clar și greu de manipulat, dar și dreptul popoarelor la autodeterminare națională, și-a construit comunicarea strategică exploatând în interesul ei maleabilitatea conceptuală a „identității naționale”. Principiul autodeterminării naționale a acționat, de-a lungul timpului, în sensul întăririi sistemului statal prin oferirea unei justificări puternice din punct de vedere moral și politic pentru a trăi într-o lume formată din state naționale. Însă, pe de altă parte, principiul autodeterminării naționale a reprezentat o provocare profundă pentru societatea statelor prin generarea de surse de conflict, prin împuternicirea și legitimarea mișcărilor secesioniste²¹. Procesul prin care autodeterminarea națională a devenit o normă politică internațională și, apoi, o normă legală internațională, plecând de la a fi un principiu politic, este unul complex și contestat²². Acest principiu conferă drepturi politice și morale grupurilor naționale, care încurajează și legitimează pretențiile pentru retrasarea granițelor statale. Aplicarea principiului autodeterminării naționale, ca normă politică, a fost întotdeauna selectivă din motive ce țin de dificultatea

*În centrul
operațiunilor
psihologice,
regăsim
campaniile de
comunicare
care vizează
transmiterea
unor mesaje care
să „legitimeze” și
să „normalizeze”
realizarea
obiectivelor
politice vizate.*

²¹ Andrew Hurrell, *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*, New York, Oxford University Press, 2007, p. 122; J. Mayall, *Nationalism and International Society*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, p. 36.

²² Andrew Hurrell, *ibidem*.

Analizând anexarea Crimeii, strategia comunicațională a Rusiei a fost de a se axa pe acele elemente ale culturii internaționale care-i legitimează acțiunile, în același timp ocultând aspectele care îi erau defavorabile. Un aspect nediscutat, spre exemplu, a fost cel al organizării unui referendum fragmentat și ilegal într-o provincie a unui stat suveran.

de a identifica națiunea sau ca urmare a importanței altor criterii (economice, strategice, geopolitice) în trasarea granițelor și, mai presus de toate, de imperativele și interesele marilor puteri. În pofida ambiguităților existente, autodeterminarea națională a fost implicată în aproape toate marile retrăsări ale granițelor din ultimii 150 de ani – cele patru mari valuri ale decolonizării, unificarea Germaniei, destrămarea Iugoslaviei etc. Ideea și practica principiului autodeterminării naționale au fost centrale pentru extinderea sistemului statal în lumea neeuropeană și pentru extinderea la nivel global a societății internaționale²³. Din punct de vedere juridic, acest principiu de organizare reprezintă o provocare directă la adresa stabilității ordinii internaționale bazate pe stat. Acceptarea dreptului oricărei minorități de a se retrage din comunitatea căreia îi aparține, pentru că așa dorește, ar însemna distrugerea ordinii și stabilității din interiorul statelor și inaugurarea anarhiei în viața internațională; ar însemna susținerea unei teorii incompatibile cu ideea de stat ca unitate teritorială și politică²⁴. Problema teoretică intervine ori de câte ori devine necesar să se decidă care dintre pretențiile naționale la statalitate ar trebui să fie recunoscute²⁵.

Analizând anexarea Crimeii, strategia comunicațională a Rusiei a fost de a se axa pe acele elemente ale culturii internaționale care-i legitimează acțiunile, în același timp ocultând aspectele care îi erau defavorabile. Un aspect nediscutat, spre exemplu, a fost cel al organizării unui referendum fragmentat și ilegal într-o provincie a unui stat suveran. Dincolo de discuția cu privire la probabila manipulare a rezultatelor referendumului din Crimeea organizat în 16 martie 2014, ilegitimitatea organizării aceluiași referendum fără a consulta opinia tuturor ucrainenilor vizavi de anexarea acestei părți a țării lor este un fapt ce a însemnat încălcarea normelor constituționale. Ceea ce este important însă este tocmai recursul autorităților rusești la principiile democratice pentru a-și legitima anexarea: recursul la votul popular.

Deși rezultatele alegerilor sunt contestabile, existând informații că prezența la vot a fost sub 30%, că alegerile s-au desfășurat fără prezența observatorilor internaționali, observatorii OSCE fiind întorși

²³ R. Higgins, *Problems and Process: International Law and How We Use It*, Oxford, Oxford University Press, 1994, p. 64.

²⁴ A. Hurrell, *op. cit.*, p. 129.

²⁵ J. Mayall, *Politica mondială. Evoluția și limitele ei*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2000, p. 33.

din drum de două ori, că referendumul a fost organizat prin încălcarea Constituției Ucrainei, în campania de comunicare făcută de Federația Rusă s-a insistat numai pe aspectele care legitimau anexarea peninsulei, iar elementele care delegitimau referendumul au fost ocolite, spre exemplu Memorandumul de la Budapesta, din 1994, prin care se garanta integritatea Ucrainei, semnat de Rusia, SUA și Marea Britanie. În linia susținerii legitimității organizării referendumului din Crimeea, Vladimir Putin s-a prevalat de declarația adoptată de SUA în legătură cu Kosovo, și anume că declarațiile de independență pot încălca legislația internă a țărilor, însă aceasta nu înseamnă că are loc o încălcare a dreptului internațional. Dreptul internațional este implicit încălcat prin, spre exemplu, nerespectarea Memorandumului de la Budapesta.

Se mai ignoră, de asemenea, nu doar operațiunea militară sub acoperire, care, în februarie 2014, a precedat și a condiționat secesiunea Crimeii. Mai mult, diverse detalii despre „referendumul” organizat de Rusia în martie 2014 pun în discuție și mitul că a existat o cerere covârșitoare de „reunificare” în rândul locuitorilor din peninsulă. În acest sens, unul dintre primele cele mai critice rapoarte ale pseudo-referendumului a venit de la trei reprezentanți ai Consiliului pentru Dezvoltarea Societății Civile și Drepturile Omului, instituție aflată sub umbrela președinției ruse. Unul dintre reprezentanții acestui organism oficial de stat rus a vizitat Crimeea în aprilie 2014. În raportul său, se estimează că prezența la referendum nu a fost de 83,1%, așa cum au raportat oficial autoritățile de la Kremlin despre Crimeea, ci, mai degrabă, 30-50%. Sprijinul pentru anexare printre alegătorii din Crimeea care s-au prezentat la vot nu a fost de 96,77%, ci în jur de 50-60%²⁶.

În acest mediu internațional bazat pe principii contradictorii, actorii apelează la diverse strategii de legitimare a acțiunilor militare sau nonmilitare în vederea promovării anumitor interese politice. Cercetătorii constructiviști sunt preocupați, spre exemplu, de găsirea acelor interpretări care legitimează și permit anumite comportamente în sistemul internațional. Principiul suveranității permite anumite comportamente²⁷. Spre exemplu, analiza constructiviștilor referitor

---

²⁶ Andreas Umland, „De ce nu are Rusia drepturi asupra Crimeii”, la adresa <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/de-ce-nu-are-rusia-drepturi-asupra-crimei>, accesat la 17.06.2019.

²⁷ M. Barnett, *Social Constructivism*, în J. Baylis, Steve Smith și Patricia Owens (eds.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, New York, Oxford University Press, 2008, p. 166.

În cazul operațiunilor militare, retorica utilizată se subscrive logicii legitimării acțiunilor, aflându-se în competiție cu „propaganda” adversarului.

la invazia americanilor în Irak nu are în atenție să descopere interesele „reale” ale intervenției, care sunt presupuse: petrolul, armele de distrugere în masă, drepturile omului etc. Ipotezele formulate în sensul depistării motivelor individuale ale lui Bush sau ce anume a determinat luarea deciziei de a invada Irakul caută o explicație care să corespundă adevărului. Dar, adevărul în privința intereselor avute în vedere este greu de stabilit, după cum afirmă constructiviștii. Motiv pentru care cercetările constructiviștilor se îndreaptă spre evidențierea argumentului invocat pentru persuadarea publicului și a soldaților americani că invazia era un act legitim. Motivația a fost întărită de legătura presupusă între atacul terorist de la 11 septembrie și regimul de la Bagdad. Premisa că Saddam deținea arme de distrugere în masă, deși bazată pe date false, a creat un context pentru găsirea unei justificări pentru intervenție²⁸.

Întrebările propuse de constructiviști, de tipul „Cum a fost posibil?”, examinează felul în care înțelesurile sunt produse și atașate subiecților și obiectelor sociale, construindu-se dispoziții interpretative particulare care determină anumite posibilități și le exclud pe altele. Relațiile internaționale sunt inextricabil legate de practicile discursive care pun în circulație reprezentări care sunt considerate „adevăruri”. Scopul analizării acestor practici nu este de a se revela adevăruri esențiale care au fost ocultate, ci de a revela cum anumite reprezentări legitimează anumite acțiuni.

În fond, în cazul operațiunilor militare, retorica utilizată se subscrive logicii legitimării acțiunilor, aflându-se în competiție cu „propaganda” adversarului. Astfel, în cazul intervenției din Afganistan, din 2001, principalele obiective ale operațiunilor psihologice au fost schimbarea retoricii utilizate de talibani și de rețeaua Al-Qaeda că intervenția vizează islamul cu promovarea mesajului că sunt vizate combaterea terorismului și anihilarea grupărilor teroriste²⁹.

Din analiza realizată de autorul studiului intitulat *U.S. Military Information Operations in Afghanistan: Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010* privind eficacitatea operațiunilor psihologice desfășurate în Afganistan s-au desprins câteva concluzii legate de faptul

²⁸ K. Fierke, *Constructivism*, în T. Dunne, M. Kurki și Steve Smith (eds.), *International Relations Theories. Discipline and Diversity*, Oxford University Press, 2007, p. 177.

²⁹ A. Munoz, *U.S. Military Information Operations in Afghanistan: Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010*, RAND Corporation, 2012.

că temele și mesajele utilizate în campaniile PSYOPS trebuie să fie coerente cu obiectivele de securitate națională în sens larg, precum și cu temele și mesajele valabile la nivel național. Se menționează faptul că aceste campanii sunt adesea reactive, în loc să fie proactive³⁰. Studiul insistă asupra ideii că strategia de comunicare trebuie să aibă în vedere opinia publică și obținerea sprijinului popular pentru guvernare, ca o condiție a victoriei. Victoria nu se poate obține doar prin uciderea insurgenților, ci prin atragerea sprijinului poporului și prin limitarea utilizării forței armate. Câmpul de luptă nu mai este în mod necesar cel clasic, ci este cel din mintea oamenilor. Este timpul să se acorde o atenție deosebită comunicării strategice. Liniile de departajare între nivelul operațional, tactic și cel strategic sunt aproape inexistente, iar ceea ce trebuie sporit este credibilitatea mesajelor³¹.

Așadar, în termenii războiului hibrid, strategiile comunicaționale ale diverșilor actori care încearcă să-și realizeze anumite obiective politice ar putea fi identificate din timp dacă se asumă legătura indisolubilă între cultura politică internațională și principiile de legitimare general împărtășite la un moment dat. Presupunem, așadar, că strategia de comunicare în scopul legitimării acțiunilor militare ce sunt vizate de un anumit actor poate fi începută cu mult înainte ca adversarul să conștientizeze că războiul, hibrid fiind, este în plină desfășurare. Înaintea desfășurării anumitor acțiuni tipice unei intervenții militare clasice, de tip *hard power*, există o probabilitate crescută ca strategia de tip *soft power* să fie în desfășurare în sensul legitimării rezultatelor vizate.

O amplă dezbateră care are loc în prezent se referă la interpretarea și decriptarea intențiilor Chinei pe termen lung. Este China un actor benevolent, așa cum se declară, sau strategia ei de *soft power* face parte dintr-un război hibrid? În linia de argumentare susținută mai sus, analizând chiar superficial mesajele lansate de China, putem suspecta că politica externă a acesteia se subscrive unei logici similare competiției desfășurate de marile puteri în timpul Războiului Rece, scopul acesteia fiind consolidarea imaginii pozitive a acestei țări pentru a-și câștiga aliați strategici și detronarea SUA din poziția dominantă deținută pe scena internațională. Nu întâmplător, în încercarea de a oferi o alternativă la visul american, China propune visul chinezesc în discursurile acesteia

În termenii războiului hibrid, strategiile comunicaționale ale diverșilor actori care încearcă să-și realizeze anumite obiective politice ar putea fi identificate din timp dacă se asumă legătura indisolubilă între cultura politică internațională și principiile de legitimare general împărtășite la un moment dat.

³⁰ *Ibidem*, p. 2.

³¹ *Ibidem*, pp. 3-4.

Pe când Francis Fukuyama proclama, în anii '90, sfârșitul istoriei, bineînțeles referindu-se la succesul indubitabil al regimului democratic, al ideologiei liberale și al principiilor economiei de piață, China vine să demonstreze că regimul comunist a reînviat, paradoxal, după „trei zile” de la căderea acestuia în țările Europei de Est.

de politică externă. Dorind să se delimiteze de posibila interpretare negativă a ascensiunii sale economice și militare, China se prezintă drept un tip nou de superputere (ex. Hu Angang, *China, A New Type of Superpower*, Brookings Institution Press, Washington, 2011), care va lupta pentru eradicarea sărăciei și a inegalității la nivel global, dar nu va purta războaie³².

O multitudine de lucrări de specialitate apărute în edituri occidentale prezintă dezvoltarea Chinei drept o soluția miraculoasă, excepțională, o revelație, deși prin această strategie retorică se poate legitima, în subsidiar, regimul politic comunist. Mesajul că cea mai surprinzătoare transformare economică din istoria umanității a fost condusă de un partid comunist, exact în aceeași perioadă în care comunismul european cădea, promovat într-o carte scrisă de Martin Jacques (*When China Rules the World*, Penguin Books, Londra, 2012), este relevantă în acest sens, în special în combinație cu un alt titlu de carte, *How China's Authoritarian Model will Dominate the 21st Century* (Basic Books, New York, 2010)³³.

Apelând la statistici economice și aducând în atenție date care să probeze faptul că acest stat a identificat soluția adecvată pentru dezvoltarea internațională, China insistă pe ideea originalității reformelor economice, sociale și politice realizate. Pe când Francis Fukuyama proclama, în anii '90, sfârșitul istoriei, bineînțeles referindu-se la succesul indubitabil al regimului democratic, al ideologiei liberale și al principiilor economiei de piață, China vine să demonstreze că regimul comunist a reînviat, paradoxal, după „trei zile” de la căderea acestuia în țările Europei de Est. În aceste strategii retorice utilizate de China se remarcă faptul că se încearcă prevenirea perpetuării unor interpretări care să identifice obiectivele politicii externe ca fiind circumscrise unei logici a politicii de putere: China nu vizează realizarea unor interese naționale egoiste, ci ea lucrează în interesul întregii umanități, nu urmărește echilibrarea sau depășirea puterii SUA, ci urmărește binele global. Comunicarea strategică a Chinei nu aduce în atenție aspectele mai puțin plăcute ale acestei dezvoltări fulminante precum poluarea, corupția, încălcarea drepturilor omului, nerespectarea libertăților individuale etc. China vrea să-și prezinte ascensiunea ca fiind departe de logica unei politici desfășurate cu scopul maximizării puterii statale,

³² A. Marga, *Ascensiunea globală a Chinei*, Editura Niculescu, București, 2015, p. 37.

³³ *Ibidem*.

ci prin faptul că originalitatea dezvoltării ei servește binelui comun, servește umanității, *per ansamblu*. China transmite că nu se află într-un „război rece”, ci duce o politică de tip nou, excepțională, fără precedent în istorie.

Ca exemplu de discurs prin care se încearcă poziționarea unui actor la celălalt spectru față de o logică a unei politici de putere egoiste, președintele Chinei, Xi Jinping, în primul său discurs public ținut după declanșarea războiului comercial cu SUA, a făcut un apel către deschidere între țări, denunțând supremația rasială și catalogând-o drept „stupidă”. Acesta a afirmat că diferitele civilizații nu sunt destinate a se ciocni, iar a gândi că rasa și cultura proprie sunt superioare, precum și insistența în a transforma sau în a înlocui alte civilizații reprezintă ceva stupid ca interpretare și dezastruos în practică. „Nu există ciocniri între civilizații, [noi] avem nevoie de a ne forma ochiul pentru a aprecia frumusețea din toate civilizațiile”, a mai spus președintele Xi Jinping, adăugând faptul că China se va deschide din ce în ce mai mult spre lume în viitor: „China de astăzi nu aparține doar Chinei. China aparține Asiei și aparține lumii. China în viitor va adopta o poziție și mai deschisă pentru a îmbrățișa lumea”. („Today’s China is not only China’s China. It is Asia’s China and the world’s China. China in the future will take on an even more open stance to embrace the world”)³⁴.

Operațiunile psihologice înseamnă aproape același lucru cu comunicarea persuasivă sau cu „orice program care sprijină un efort pe termen lung pentru realizarea unor obiective naționale sau regionale de politică externă prin persuasiune”.

CONCLUZII

Având în vedere că operațiunile psihologice înseamnă aproape același lucru cu comunicarea persuasivă sau cu „orice program care sprijină un efort pe termen lung pentru realizarea unor obiective naționale sau regionale de politică externă prin persuasiune”³⁵, susținem relevanța subiectului discutat în acest articol, și anume importanța studierii operațiunilor psihologice și a retoricii utilizate în diverse contexte în conexiune cu concepte precum legitimitatea și cultura politică internațională, concepte centrale analizate în literatura

³⁴ *** , *China’s Xi Jinping urges openness amid US trade war*, 15.05.2019, la adresa <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-48285993>, accesat la 17.06.2019.

³⁵ F. Walker, *Strategic Concepts for Military Operations*, în F. Goldstein & B.F. Findley (eds.), *Psychological Operations. Principles and Case Studies*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, 1996, p. 17.

Militarii din formațiunile PSYOPS conduc o serie întreagă de activități din spectrul politic, militar, economic sau ideologic prin dezvoltarea, producerea și diseminarea de informații credibile către diverse segmente de public în sprijinul realizării obiectivelor de securitate națională.

specifică disciplinei academice relații internaționale, fie teoria relațiilor internaționale sau istoria relațiilor internaționale.

După cum am mai precizat, militarii din formațiunile PSYOPS conduc o serie întreagă de activități din spectrul politic, militar, economic sau ideologic prin dezvoltarea, producerea și diseminarea de informații credibile către diverse segmente de public în sprijinul realizării obiectivelor de securitate națională. Din cauza dificultății sarcinilor implicate de aceste tipuri de activități, suntem de părere că este nevoie de crearea unui cadru mai larg de înțelegere a arenei internaționale, a structurii sistemului internațional, a imperativelor morale, a modelelor de gândire a politicilor externe etc., cu scopul de a putea integra nivelurile operațional, tactic și strategic în momentul planificării și desfășurării campaniilor de comunicare, precum și în conceperea mesajelor care vor fi utilizate în activitățile specifice.

Remarca regăsită în lucrarea *U.S. Military Information Operations in Afganistan: Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010*, și anume că liniile de demarcare între nivelul operațional, tactic și strategic sunt aproape indistincte și că trebuie să fie crescută credibilitatea mesajelor³⁶, o considerăm ca fiind foarte importantă. Arena internațională a fost caracterizată, de-a lungul istoriei, de neîncredere, de teamă și de agresivitate, prin urmare este dificil să fii persuasiv și credibil, având în vedere că mulți oameni sunt înclinați să fie pesimiști sau „realiști”.

Teoria relațiilor internaționale aduce în atenție dilemele persistente ale politicii internaționale și principalele subiecte ale disciplinei relații internaționale încearcă să răspundă la întrebările: *Cum poate fi crescută încrederea și Cum poate fi construită o ordine internațională justă?* Obiectivele PSYOPS sunt similare acestor preocupări și, în consecință, recomandăm un studiu interdisciplinar al comunicării persuasive dedicate PSYOPS.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. R. Aron, *Peace and War: A Theory of International Relations*, New York, 1966.
2. M. Barnett, *Bringing in the New World Order: Liberalism, Legitimacy, and the United Nations*, în *World Politics*, nr. 49 (4), 1997.

³⁶ A. Munoz, *U.S. Military Information Operations in Afganistan: Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010*, op. cit., p. 17.

3. M. Bukovansky, *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture*, New York, Princeton University Press, 2002.
4. I. Clark, *Legitimacy in International Society*, Oxford University Press, 2007.
5. N. Crawford, *Argument and Change in World Politics. Ethics, Decolonization and Humanitarian Interventions*, Cambridge University Press, 2004.
6. S. Goddard, *Indivisible Territory and the Politics of Legitimacy: Jerusalem and Northern Ireland*, Cambridge University Press, 2010.
7. R. Higgins, *Problems and Process: International Law and How We Use It*, Oxford, Oxford University Press, 1994.
8. I. Hurd, *After Anarchy: Legitimacy and Power in the United Nations Security Council*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2007.
9. Andrew Hurrell, *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*, New York, Oxford University Press, 2007.
10. H. Kissinger, *A World Restored*, Londra, 1977.
11. Ioana Leucea, *Constructivism și securitate umană*, Institutul European, Iași, 2012.
12. A. Marga, *Ascensiunea globală a Chinei*, Editura Niculescu, București, 2015.
13. J. Mayall, *Politica mondială. Evoluția și limitele ei*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2000.
14. A. Osiander, *The States System of Europe 1640–1990: Peacemaking and the Condition of International Stability*, Oxford University Press, 1994.
15. C. Reus-Smith, *The Moral Purpose of the State. Culture, Social Identity, and Institutional Rationality in International Relations*, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1999.
16. ***, *China's Xi Jinping urges openness amid US trade war*, 15.05.2019, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-48285993>.